

Akvarellin päiväkodin kriisisuunnitelma

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Varhaiskasvatuksen kriisiryhmä ja sen tehtävät	2
3	Mikä on kriisi?.....	2
3.1	Trauma	3
3.2	Traumaattisen kriisin vaiheet	4
4	Toimintaohjeita-/malleja eri kriisitilanteisiin	5
4.1	Vakava vamma, sairaus tai poikkeavuus.....	5
4.2	Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, perheväkivalta, päihteiden käyttö perheessä	5
4.3	Onnettomuus tai sen uhka varhaiskasvatuksessa tai lähiympäristössä	6
4.4	Työyhteisön jäsenen kuolema	6
4.5	Lapsen kuolema	6
4.6	Lapsen lähiomaisen kuolema	7
5	Lapsen suru ja sen kohtaaminen	7
6	Psykososiaalinen tuki ja jälkihoito	9
7	Perehdytys ja harjoittelu	9
8	Kriisisuunnitelman päivitys ja arviointi.....	10
	Lähteet.....	11

1 Johdanto

Tämä on Forssan kaupungin varhaiskasvatusyksikköön tehty kriisisuunnitelma.

Kriisisuunnitelmalla varaudutaan koko yhteisöä tai sen jäseniä koskettaviin äkillisiin kriiseihin ja traumaattisiin tilanteisiin. Kriisisuunnitelma ohjaa toimintaa ja psykososiaalista tukea ja jälkihoitoa erilaisissa äkillisissä kriiseissä. Kriisisuunnitelma ohjaa psykososiaalisen tuen ja jälkihoidon järjestämistä myös pelastautumista vaatineiden tilanteiden jälkeen. Suunnitelma sisältää tietoa yleisesti kriiseistä ja traumatisoivista tilanteista, erilaisia mahdollisia kriisitilanteita, toimintaohjeita/-malleja erilaisiin tilanteisiin, tietoa kriisin jälkeen tapahtuvasta toiminnasta ja arvioinnista, sekä miten kriisivalmiutta ylläpidetään varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksessa on kiinnitetty huomioon enemmän erilaisiin tapahtumiin ja asioihin, mitkä saattavat vaikuttaa varhaiskasvatuksen arkeen, henkilökuntaan, lapsiin, heidän perheisiinsä ja muihin läheisiin. Kriisisuunnitelma tehdään varhaiskasvatusyksikön turvallisuussuunnitelman lisäksi. Kriisisuunnitelman tarkoitus ja tavoite on henkilökunnan vahva osaaminen erilaisissa tilanteissa.

2 Varhaiskasvatuksen kriisiryhmä ja sen tehtävät

Kriisiryhmään kuuluu varhaiskasvatus- ja perusopetuspäällikkö, sivistysjohtaja, päiväkodinjohtaja, päiväkodin turvallisuusvastaava ja tarvittaessa työterveyspsykologi ja/tai työterveyshoitaja.

Kriisiryhmän tehtävät:

- kokoontuu kriisitilanteissa mahdollisimman nopeasti
- miettii jatkotoimenpiteitä
- harkitsee asiantuntija-avun tarvetta
- tekee yhteistyötä tarvittaessa sivistys- ja tulevaisuuspalvelualueen turvallisuusryhmän kanssa
- arvioi toteutettuja toimia ja tekee kriisisuunnitelmaan tarvittavat muutokset

Kriisiryhmän kutsuu kokoon päiväkodin johtaja tai tarvittaessa päiväkodin apulaisjohtaja.

3 Mikä on kriisi?

Kriisi-käsite on nykypäivänä sekä arki- että ammattikielessä meille jo tuttu. Kriisin alkuperä on kreikan kielessä ja tarkoittaa äkillistä pysähdystä, käännekohtaa, tilannetta, jossa henkilön aiemmat kokemukset ja keinot eivät riitä käsittelemään tapahtumaa. Useimmiten kriisillä tarkoitetaan jotain tapahtumaa ja sen välittömiä seurauksia ihmisessä. Joskus kriisillä tarkoitetaan voimakasta tilannetta, esimerkiksi äkillistä irtisanomista tai puolison yllättävää erohakemusta. Kriisit jaetaan kolmeen osaan:

- Kehityskriisit ovat luonnolliseen kehityskulkuun kuuluvia, mutta ongelmallisia tilanteita. Esimerkiksi vauvan saaminen, uhmaikä tai vanheneminen.
- Elämänkriisit ovat elämän kulkuun kuuluvia pitkäkestoisia rasisustiloja, joita ei satu kaikille. Esimerkiksi vakava pitkäaikaissairaus, ennakoitu konkurssi tai työuupuminen.
- Äkilliset kriisit puolestaan ovat tapahtumia, jotka tuottavat huomattavaa kärsimystä. Esimerkiksi liikenneonnettomuus, tulipalo tai äkillinen vammautuminen

On myös mahdollista, että kaikki kolme kriisimuotoa vaikuttavat ihmiseen yhtä aikaa. Ihmisellä saattaa olla pitkään siedetty stressin tila, kun äkillinen onnettomuus tapahtuu. Reaktiot menevät limittäin, jolloin purkaminen ja toipuminen ovat vaativampia. Kohtaamme kaikki elämän aikana järkyttäviä ja traumaattisia tilanteita, jotka ei kuitenkaan aiheuta traumatisoitumista. Ihmisillä on paljon keinoja ja voimavaroja käsitellä kriisejä ja selviytyä vaikeista tilanteista. Aina ei kuitenkaan omat voimavarat ja selviytymisen tavat riitä, silloin ihminen traumatisoituu.

3.1 Trauma

Kun psyykkinen kipu on liikaa, reaktiot eivät pääse etenemään, vaan tapahtuma tai jotkin sen osat lukittuvat mieleen tai kehoon. Silloin puhutaan traumasta ja traumatisoitumisen yhteydessä syntyvästä rakenteellisesta dissosiaatiosta. Traumatisoituminen ei ole vain jotain, mitä on tapahtunut menneessä vaan se vaikuttaa nykyhetkessä monin eri tavoin ja näkyy ihmisen arkipäivässä, esimerkiksi syömiseen ja nukkumiseen liittyvinä ongelmina, tunteiden ja mielialan säätelämisen vaikeutena, päihteiden väärinkäyttönä, ahdistuksena ja paniikin tunteina, itsetuhoisina ajatuksina tai käyttäytymisenä tai ihmissuhdeongelmina. Trauma aiheuttaa vaikeuksia kokea turvallisuuden tunnetta, vaikka ympäristö olisikin turvallinen. Lapsen varhainen ja monimuotoinen traumatisoituminen on seurausta luotettavina pidettyjen aikuisten ihmisten kaltoin kohtelevasta käytöksestä, joka voi olla esimerkiksi pahoinpitelyä, seksuaaliväkivaltaa, perushoivan laiminlyöntiä, emotionaalista yksin jättämistä ja rakenteellista väkivaltaa.

Traumatisoivan tilanteen ensihoitona on psykososiaalinen tuki. Traumatisoitumiseen liittyviä oireita, kuten unihäiriöitä voidaan hoitaa perus- ja erikoissairaanhoidossa.

Traumatisoitumista hoidetaan psykoterapialla ja joitakin oireita voidaan helpottaa lääkityksellä. Kohti toipumista voidaan päästä kaikella, mikä lisää ihmisen sisäistä ja ulkoista turvallisuuden tunnetta ja tekee päivärytmeistä ja arjesta vakaampia. Kriisityön tärkein tavoite on tukea äkkitalanteeseen joutuneen ihmisen voimavaroja toipumisen suuntaan. Hyvin tehty kriisityö vähentää lääkkeellistä hoitoa, kun luonnollisia mekanismeja tuetaan, tuetaan itsenäistä selviytymistä ja luonnollisia sosiaalisia verkostoja sekä annetaan oikeaa tietoa ihmistä heittelevistä ilmiöistä.

3.2 Traumaattisen kriisin vaiheet

Traumaattinen kriisi voidaan jakaa eri vaiheisiin:

- **Sokkivaihe**, jossa ihminen ei tunne fyysistä eikä henkistä kipua. Sokki puuduttaa tunteita ja auttaa ihmistä suojautumaan traumalta (*"ei voi olla totta"* tai *"tämä ei tapahdu meille"*). Sokkivaihetta voidaan kuvata epätodellisena olona tai tapahtuminen näkeminen filminauhalla. Sokissa reaktiot ovat yksilöllisiä, toiset voivat lamaantua apaattiseksi ja toimintakyvyttömäksi, toinen voi olla levoton ja tuskainen, joku huutaa tai itkee hysteerisesti. Torjunta, kieltäminen ja tunteiden eristäminen ovat tärkeimmät psyykkiset mekanismit kriisin alkuvaiheessa. Sokkivaihe kestää yleensä hetkistä muutamiin päiviin.
- **Reaktiovaiheessa** ihminen kohtaa todellisuuden ja ymmärtää mitä on tapahtunut. Ihminen käy mielessään paljon kysymyksiä, mitä, missä, milloin. Tunteet saattavat reaktiovaiheessa olla voimakkaita ja tuskallisia. Päivittäisten asioiden hoitaminen saattaa olla vaikeaa tai mahdotonta. Ihminen saattaa reagoida myös fyysisesti, voi tulla vapinaa, sydänoireita, ahdistusta, unettomuutta tai ruokahaluttomuutta. Reaktiovaiheessa ihminen palaa traumaattiseen tilanteeseen uudelleen, joka on tapa käsitellä asiaa. Reaktiovaihe saattaa kestää useita viikkoja tai jopa muutamia kuukausia.
- **Työskentelyvaiheessa ja uudelleensuuntautumisessa** ihminen käsittelee traumaattista tapahtumaa realistisesti ja kykenee ymmärtämään omaa elämäänsä kokonaisuutena, jonka osa traumaattinen tapahtuma on. Hän voi tehdä suunnitelmia ja muutoksia, jotka auttavat jatkamaan elämää. Tuskalliset tunteet ja miksi-kysymykset ovat tässäkin vaiheessa normaaleja, mutta ihmisellä on enemmän voimavaroja käsitellä niitä. Ihminen löytää taas asioita, joissa haluaa olla mukana. Energia ja toimintakyky palautuvat. Traumaattisen tilanteen jälkeen ihminen joutuu tarkastelemaan arvojaan, jotka asettuvat yleensä uuteen tärkeysjärjestykseen.

4 Toimintaohjeita-/malleja eri kriisitilanteisiin

Seuraavissa kohdissa on kuvattuna erilaisia kriisejä ja niihin soveltuvia toimintaohjeita/-malleja.

4.1 Vakava vamma, sairaus tai poikkeavuus

Lapsen vakavan sairastumisen tai vammutumisen kohdalla asiasta tiedotetaan henkilökuntaa huoltajien luvalla, myös asiasta kertomisesta muille lapsille päätetään yhdessä lapsen ja huoltajien kanssa sovittulla tavalla. Jos lupaa ei saada, pitää tätä kunnioittaa ja asia käsitellään yleisellä tasolla.

Kroonisissa sairauksista (diabetes, epilepsia, astma) ilmoitetaan huoltajien luvalla muulle henkilökunnalle. Huoltajat ja terveydenhuolto huolehtii henkilökunnan koulutuksesta hoitaa lasta sekä antaa ensiapua tarvittaessa. Päiväkodin muille lapsille pitää selittää asiaa lasten ikätason mukaisesti, jos sairauteen liittyy näkyviä ja pelkoa aiheuttavia oireita, esimerkiksi kouristuksia, kramppeja ja tajuttomuutta.

Työyhteisön jäsenen kohdalla asiasta tiedottaa päiväkodin johtaja. Sairastunut työntekijä saa itse päättää kuinka paljon asiasta kerrotaan. Asiasta ei informoida lapsia ja huoltajia, muuten kuin yleisellä tasolla. Varmistetaan tukitoimet muulle työyhteisölle tarvittaessa.

4.2 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, perheväkivalta, päihteiden käyttö perheessä

Kun lapsi kertoo seksuaalisesta hyväksikäytöstä, väkivallasta tai huoltajien päihteiden käytöstä varhaiskasvatuksessa, häntä pitää pysähtyä aidosti kuuntelemaan. Älä kyseenalaista lapsen kertomusta, yritä selvittää asiasta lisää kuitenkin ahdistamatta lasta tai laittamalla sanoja lapsen suuhun. Kerro lapselle, että hän on rohkea kun uskalsi kertoa ja lupaat selvittää asian niin, että lapsella on hyvä olla.

Ilmoitus päiväkodin johtajalle, jonka kanssa yhdessä päätetään lisätoimista. Riippuen tilanteesta ja asiasta, joko ensin keskustellaan huoltajien kanssa tai otetaan suoraan

konsultoiva puhelu lastensuojeluun, mitä tehdään. Seuraavat askeleet ovat lastensuojeluilmoitus ja rikosilmoitus. Varmistetaan, että lapsella on turvallinen olo.

4.3 Onnettomuus tai sen uhka varhaiskasvatuksessa tai lähiympäristössä

Asiasta tehdään ilmoitus johtajalle, joka selvittää tilanteen ja päättää miten edetään. Johtaja tiedottaa asiasta henkilökunnalle sekä huolehtii työnjaosta ja toimenpiteistä. Tarvittaessa johtaja kutsuu apuun paikallisen poliisin, palokunnan tai seurakunnan edustajat. Johtaja myös tiedottaa vanhempia tapahtuneesta. Onnettomuuden tai sen uhan sattuessa pitää myös järjestää tarvittaessa kriisiapua ja huolehtia jälkipuinnista. Lapsille kerrotaan vain välttämättömimmät asiat ja lasten ikätason mukaisesti. Lapsia kuunnellaan ja pyritään vastaamaan heidän mieltä askarruttaviin asioihin.

4.4 Työyhteisön jäsenen kuolema

Kuolemasta pitää ensimmäiseksi varmistaa tieto ja kerätä faktoja mahdollisuuksien mukaan. Johtajan tehtävänä on tiedottaa henkilökuntaa asiasta. Sovitaan omaisten ja huoltajien kanssa mitä voidaan kertoa muulle henkilökunnalle tai lapsille. Johtaja hoitaa omaisten muistamisen. Kutsuttaessa voi menä siunaustilaisuuteen. Työpaikalla voidaan pitää hiljainen hetki. Työterveyshuolto tarjoaa kriisiapua debriefing-menetelmällä, joka on menetelmä, jolla puretaan hiljattain työyhteisössä tapahtunut äkillinen kriisi tai trauma. Kerrotaan työyhteisölle, mistä voi hakea lisäapua omaan suruun tai ahdistukseen.

4.5 Lapsen kuolema

Varmistetaan tietoa ja kerätään mahdollisuuksien mukaan faktoja asiasta. Johtaja tiedottaa henkilökuntaa ja välittää osanotot huoltajille. Huoltajien kanssa sovitaan mitä asiasta voidaan kertoa. Otetaan yhteyttä terveydenhuoltoon, josta saadaan kriisiapua työyhteisölle sekä lapsille tarvittaessa. Lasten reaktioita on tarkkailtava ja varmistettava lasten hyvinvointi. Avoin keskustelu työyhteisössä.

4.6 Lapsen lähiomaisen kuolema

Asia varmistetaan ja huoltajien kanssa keskustellaan mitä asiasta saadaan kertoa henkilökunnalle. Tarkkaillaan lapsen reaktioita ja puututaan heti, jos huomataan lapselle eityypillistä käytöstä.

5 Lapsen suru ja sen kohtaaminen

Lapsi tarvitsee surussa paljon tukea, apua ja aikuisen läsnäoloa. Ole lapselle läsnä, kuuntele, keskustele avoimesti. Kriisit ja traumatisoivat tilanteet saattavat aiheuttaa lapselle voimakkaita ja pitkäaikaisia reaktioita. Tapahtumia on käsiteltävä lapsen kanssa, vaikka lapsi ei itse puhuisikaan asiasta. Lapset saattavat kuitenkin ajatella asiaa paljonkin. Huoltajien kanssa on hyvä keskustella, miten lapselle on puhuttu tapahtuneesta. Tärkeintä on olla läsnä, hyväksyä ja sanoittaa lapsen tunteet. Lapset tietävät yleensä asioista enemmän kuin aikuiset ajattelevat, tämän takia on tärkeää puhua asioista, jotta lapsi saa vastauksia kysymyksiinsä ja kohdennettua apua omiin tunteisiin ja ahdistukseen.

Reaktioita, joita on hyvä tarkkailla lapsen käytöksessä:

- ahdistuneisuus ja pelko
- suru ja ikävöinti
- univaikeudet ja painajaiset
- syyllisyys ja itsesyytökset
- vetäytyminen ja eristäytyminen
- keskittymisvaikeudet
- yliaktiivisuus
- taantuminen
- psykosomaattiset oireet
- viha, ärsyyntyvyys
- käytöksen muuttuminen
- ahdistavat ajatukset ja mielikuvat

Varhaiskasvatuksen työntekijät seuraavat lapsen reagoitua lapsen historian tuntien. Joskus lapsen reagoitua alkaa näkymään vasta kuukausien päästä, jolloin on hyvä tiedostaa mitä on aikaisemmin tapahtunut. Varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää huoltajien kanssa Lapset puheeksi-keskustelu tai perhe voidaan ohjata perheneuvolaan saamaan lisäapua lapsen surun käsittelyyn.

Linkkejä lapsen surun kohtaamiseen:

<https://www.pelastakaalapset.fi/ajankohtaista/kriisitilanteen-kohtaaminen/>

<https://mieli.fi/vaikea-elamantilanne/suru-on-osa-elamaa/lapsi-suree-omalla-tavallaan/>

<https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/>

<http://kauppa.mll.fi/Lapsen+suru.pdf>

<https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/sielunhoito/sururyhmien-ohjaamisohjeita/lapsen-suru>

Lasten kuvakirjoja, joita voi lukea yhdessä lapsen kanssa:
(Kirjastosta löytyy vielä monia aiheeseen sopivia kirjoja, tässä vain murto-osa.)

Atte ja Anna, toivo kantaa, kun meillä on suru. Kirjoittanut Issakainen Tytti, Lindfors Helena ja Rahkonen Pekka. Lasten keskus 2007.

Jukka Hukka ja Iso Hukka, menetyksestä ja surusta selviytyminen. Kirjoittanut McDonald Avril. PS-kustannus 2018.

Tuleeko vaari vielä takaisin? Kirjoittanut Parvela Timo. Wsoy 2009.

Suruposki. Kirjoittanut Härmälä Anna. Kustantamo S&S 2016.

Tyttö ja Naakkapuu. Kirjoittanut Jalonen Riitta ja Louhi Kristiina. Tammi 2004.

6 Psykososiaalinen tuki ja jälkihoito

Psykososiaalisen tuen järjestämisestä ja koordinoinnista vastaa varhaiskasvatuksen kriisiryhmä. Psykososiaalinen tuki koostuu akuutista kriisityöstä ja kiireellisestä sosiaalityöstä. Lähtökohtana on , että tukea tarjotaan aktiivisesti kaikille, jotka ovat kokeneet äkillisen järkyttävän tapahtuman. Psykososiaalisen tuen prosessin vaiheita ovat hälytyksen vastaanottaminen, sokkivaiheen tapaaminen ja kriisitapaamiset, seuranta ja jälkihoito. Traumaattisten tilanteiden purku ryhmässä on tärkeää.

7 Perehdytys ja harjoittelu

Varhaiskasvatuksen kriisivalmius edellyttää koko varhaiskasvatuksen henkilöstön perehdyttämistä. Kaikilla työntekijöillä tulee olla valmiudet toimia kriisitilanteessa, koska kuka tahansa voi kohdata tilanteen ensimmäisenä.

Varhaiskasvatuksen työntekijöiden tulee tutustua suunnitelmaan ja kerrata sen sisältö vuosittain. Uudet henkilökunnan jäsenet perehdytetään suunnitelmaan osana työhön perehdytystä. Perehdytyksestä vastaa turvallisuusvastaava ja sitä koordinoivat yhdessä päiväkodin johtaja ja turvallisuusvastaava. Sivistys- ja tulevaisuuspalvelualueen turvallisuusryhmässä on yhdessä suunniteltu eri yksiköille turvallisuus- ja kriisisuunnitelman pohja, jota voi käyttää mallina oman yksikön suunnitelman toteuttamiseen.

Kriisisuunnitelman tarkoitus on varautua koko yhteisöä tai sen jäseniä koskettaviin äkillisiin kriiseihin ja traumaattisiin tilanteisiin. Korkea varautumisen taso vaatii suunnitelmaan kuuluvien toimintamallien harjoittelua ja käsittelyä sekä ennakointia.

Varhaiskasvatuksen henkilökunta

- harjoittelee toimintamalleja erilaisissa turvallisuuskoulutuksissa
- ennakoii kriisitilanteita (keskustelu)
- käy läpi suunnitelman vähintään kerran vuodessa

8 Kriisisuunnitelman päivitys ja arviointi

Suunnitelman toteutumista seurataan vuoden aikana turvallisuusvastaavan toimesta. Turvallisuusvastaava yhteistyössä päiväkodin johtajan päivittää ja tarkastaa kriisisuunnitelman vähintään kerran vuodessa. Suunnitelman ja toiminnan arviointia suoritetaan varsinkin harjoitusten ja mahdollisten kriisien jälkeen. Arvioinnissa voidaan käyttää apuna mukana olleita viranomaistahoja. Arviointimenetelminä voidaan käyttää palaverien lisäksi kyselyjä. Arvioinnissa esiin tulleet epäkohdat selvitetään ja päivitetään suunnitelmaan. Suunnitelmaa päivitetään saadun palautteen ja hyviksi havaittujen käytänteiden mukaan. Päivityksestä ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatusyksikön turvallisuusvastaava yhdessä päiväkodin johtajan kanssa.

Lähteet

Heikkinen-Peltonen, R., Innamaa, M., & Virta, M. (2014). *Mieli ja terveys*. Edita Publishing Oy.

Hipp, T. (2023). Trauma ja traumatisoituminen. Teoksessa J. Matikka. & T. Hipp (toim.), *Traumainformoitu työote*. (ss. 15–27). PS-Kustannus.

Opetushallitus. (2023). *Varhaiskasvatuksen, opetuksen sekä oppilas- ja opiskeluhuollon suunnitelmat*. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatuksen-opetuksen-seka-oppilas-ja-opiskeluhuollon-suunnitelmat>

Palosaari, E. (2007). *Lupa särkyä – kriisistä elämään*. Edita Publishing Oy.

Sosiaali- ja terveysministeriö. (2019). *Työryhmältä 12 suositusta psykososiaalisen tuen kehittämiseksi kriisitilanteissa*. <https://stm.fi/-/tyoryhmalta-12-suositusta-psykososiaalisen-tuen-kehittamiseksi-kriisitilanteissa>